

Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools

journal homepage: <http://farplss.org>
doi: 10.33531/farplss.2021.2.2

ISSN 2708-0994

Retrospective assessment of fathers' parental attitudes and attachment styles among young adult women in Poland and Ukraine

Choda K.

Institute of Psychology, The John Paul II Catholic University of Lublin

Gorbaniuk J.

Institute of Psychology, The John Paul II Catholic University of Lublin

Article info

Accepted 26.04.2021

Katarzyna Choda, mgr
psychologii, Katolicki
Uniwersytet Lubelski Jana
Pawła II w Lublinie, Instytut
Psychologii, Katedra
Psychologii Emocji i
Motywacji, e-mail:
kat.choda@gmail.com.

Julia Gorbaniuk, dr hab., prof.
KUL, Katolicki Uniwersytet
Lubelski Jana Pawła II w
Lublinie, Instytut Psychologii,
Katedra Psychologii Emocji i
Motywacji, e-mail:
julia.gorbaniuk@kul.pl.

Choda, K., Gorbaniuk, J. (2021). Retrospective assessment of fathers' parental attitudes and attachment styles among young adult women in Poland and Ukraine. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 44 (2), 13-22.

The aim of the study was to analyse the connection between retrospective assessment of fathers' parental attitudes and attachment styles in close relationships of young adult women in Poland and Ukraine. Respondents completed Parental Attitudes Retrospective Assessment Questionnaire and Attachment Styles Questionnaire, both by Mieczysław Płopa. The study involved 116 women in Poland and 116 women in Ukraine. The results showed that women in Poland, were attached securely in their close relationships more often, when their fathers were accepting and autonomy-giving, and less overdemanding and inconsistent. Inconsistency, overdemandingness and lack of acceptance and autonomy of a father, conducted anxious-ambivalent attachment among their daughters. Avoidant attachment more often described women, whose fathers were inconsistent, rejecting and were not giving autonomy. Women in Ukraine were attached securely in their close relationships more often when their fathers were accepting, autonomy-giving, and overprotecting. Inconsistency of a father conducted anxious-ambivalent attachment among their daughters. Avoidant attachment more often described women, whose fathers were inconsistent and rejecting. The secure attachment style characterized more often women in Poland, and the avoidant one was manifested more frequently by women in Ukraine. Higher level of overprotection parental attitude was noticeable among women in Ukraine. The value of the studies undertaken, can be noticeable especially in the matters of developing conscious fatherhood in the contemporary family and among others in the functioning of partners in multi-ethnic relationships.

Key words: family; parental attitudes; attachment styles; fatherhood; cross-cultural study.

Retrospektywna ocena postaw rodzicielskich ojca a style przywiązania wśród młodych dorosłych kobiet w Polsce i na Ukrainie

Choda, K., Gorbaniuk, J. (2021). Retrospektywna ocena postaw rodzicielskich ojca a style przywiązania wśród młodych dorosłych kobiet w Polsce i na Ukrainie. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 44 (2), 13-22.

Celem badań, była analiza związku retrospektywnie ocenianych postaw rodzicielskich ojca ze stylami przywiązania w bliskich związkach u młodych dorosłych kobiet w Polsce i na Ukrainie. W badaniu wykorzystano Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców i Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych, oba autorstwa Mieczysława Płopy. Grupa badana składała się ze 116 kobiet z Polski i 116 z Ukrainy. Badania ukazały, że kobiety z Polski, częściej przywiązywały się bezpiecznie w bliskiej relacji, jeśli ojcowie byli akceptujący i dający autonomię, mniej natomiast nadmiernie wymagający i niekonsekwentni. Postawa niekonsekwencji, nadmiernego wymagania oraz braku akceptacji i autonomii ze strony ojca sprzyjała kształtowaniu się przywiązania lękowo-ambiwalentnego u córek. Unikowo częściej przywiązywały się kobiety, których ojcowie byli niekonsekwentni, odrzucający i nie dający autonomii. Kobiety z Ukrainy częściej przywiązywały się bezpiecznie w bliskiej relacji, jeśli ojcowie byli akceptujący, dający autonomię i nadmiernie ochraniający. Postawa niekonsekwencji ojca sprzyjała kształtowaniu się przywiązania lękowo-ambiwalentnego u córek. Unikowo częściej przywiązywały się kobiety, których ojcowie byli niekonsekwentni i odrzucający. Kobiety z Polski częściej charakteryzują się stylem bezpiecznym przywiązania niż kobiety z Ukrainy, a poziom stylu unikowego był wyższy u kobiet z Ukrainy niż u kobiet z Polski. Wyższy poziom retrospektywnie ocenianego ochraniającego ojca był wśród kobiet z Ukrainy. Wartość podjętych badań dostrzec można szczególnie w kwestii kształtowania świadomego ojcostwa we współczesnej rodzinie oraz między innymi w funkcjonowaniu partnerów w związkach wielonarodowościowych.

Słowa kluczowe: rodzina; postawy rodzicielskie; style przywiązania; ojcostwo; badania międzykulturowe.

WPROWADZENIE

Bliskość w związkach, może być źródłem wzbogacenia życia, dla człowieka, który zdobędzie się na troskę o innych ludzi i będzie czerpał satysfakcję z czasu spędzanego z bliskimi. Człowiek zaś, który tego nie robi, który będzie unikał bliskości, ograbi samego siebie (Corey, Schneider-Corey, 2000). Okres wczesnej dorosłości w życiu człowieka uznać można za czas, w którym człowiek osiąga dojrzałość biologiczną i psychiczną, własną tożsamość, jest w stanie określić motywy swoich działań i staje się niezależny (Gurba, 2015). Bliski związek osób dorosłych stanowi specyficzne połączenie własnych potrzeb i możliwości, które są współzależne z więzią, opieką i seksualnością (Drożdżowicz, 2012). Rozwój człowieka kształtowany jest między innymi przez najwcześniejsze przeżycia (Ziemska, 1973, 2009). Płopa (2020) uważa, że badanie powiązania wczesnodziecięcych doświadczeń i ich roli w kształtowaniu wzorców bliskich więzi w dorosłych relacjach romantycznych, jest szczególnie ważne, dla zrozumienia dynamizmu i różnorodności zachowań przywiązaniowych partnerów (Płopa, 2020).

Zdolność tworzenia relacji intymnych jest konsekwencją podstawowych osiągnięć w okresie dorastania młodego dorosłego (Gurba, 2015). Corey i Schneider-Corey (2000), przywołując podstawowe cechy głębokiej relacji, wskazują między innymi na odrębną tożsamość każdej z osób w związku, zdolność otwartej komunikacji w sprawach dotyczących związku, zadowolenie wynikające ze wspólnie spędzanego czasu, wzajemna troska i przywiązanie.

Powiązanie postaw rodzicielskich ojca i stylów przywiązania w relacjach młodych dorosłych kobiet, zostało

podjęte już w badaniach Marii Jankowskiej (2013). Do zebrania danych wykorzystwała ona Kwestionariusz KPR-Roc w wersji Ojciec i Kwestionariusz KSP, oba autorstwa Płopy. Grupa badana składała się z 98 kobiet w wieku od 20 do 27 lat. Autorka, badając zależność między retrospektywnie ocenianymi postawami ojca a przejawianymi przez dorosłe córki stylami przywiązaniowymi w ich relacjach romantycznych, wysunęła wniosek, że kobiety, których ojcowie przyjmowali w przeszłości postawy autonomii oraz akceptacji, w swoim dorosłym życiu przyjmują bezpieczny styl przywiązania. Dodatkowo, rzadziej przywiązują się unikowo. Wskazała również tendencję, do mniejszej częstotliwości przyjmowania lękowo-ambiwalentnego stylu, jeśli ojcowie są akceptujący i dający autonomię. W sytuacji kiedy postawa ojca oceniana była jako niekonsekwentna, kobiety częściej charakteryzowały się unikowym przywiązaniem do partnera. Niskie wyniki oceny ojca w skali niekonsekwencji wskazywały z kolei na występowanie bezpiecznego przywiązania u córek. Co więcej, kobiety, które oceniały swoich ojców jako odrzucających, przejawiały unikowy styl przywiązaniowy (Jankowska, 2013).

POSTAWY RODZIELSKIE

Na kształtowanie rozwoju człowieka, ma wpływ między innymi dzieciństwo, najwcześniejsze przeżycia. Wpływy te mogą różnić się zarówno korzyściami jak i zakłóceniami w rozwoju. Mogą prowadzić do wyłonienia się wartościowych, zdrowych cech osobowości jak i nieprawidłowych (Ziemska, 1973, 2009). Związek postaw rodziców z rozwojem ich dzieci jest ciągle aktualnym tematem badań. Zagadnienie postawy rodzicielskiej

podejmowane w literaturze jest już od dłuższego czasu przez takich autorów jak Anne Roe (1963, za: Greszta, Ryś, Trębicka, 2020), Józef Rembowski (1972), Maria Ziemska (1973, 2009), Mieczysław Plopa (1983, 1987, 2015, 2016). Sam termin "postawa" definiowany jest przez Słownik języka polskiego (2007, s. 714) jako: "stosunek człowieka do życia lub pewnej wyróżnionej sfery zjawisk".

Postawy rodziców mogą wiązać się z tendencjami do podejmowania wobec dziecka działań o charakterze negatywnym lub pozytywnym. Te pierwsze opisać można jako zaniechanie, brak zainteresowania problemami dziecka, przejawianiu złości czy agresji. Drugie zaś, związane są z angażowaniem się, kierowaniem się dobrem dziecka (Plopa, 2015, Olszewski, Talik, Oleś, 2016). Maria Tyszkowa (1985, za: Kazanowski, 2010) wskazuje postawy rodzicielskie jako ważny element rozwoju emocjonalnego, osobowościowego oraz społecznego dziecka. Plopa (2008c) podkreśla szczególne znaczenie stanu wiedzy na temat postaw ludzi, zwłaszcza w praktyce wychowawczej. Bardzo ważne jest to z perspektywy predykcji zachowań i reakcji człowieka w określonych sytuacjach czy warunkach oraz efektywności działań mających na celu kierowanie postępowaniem tego człowieka w przyszłości.

Istnieje wiele typologii postaw rodzicielskich. Za najważniejszych badaczy w tym zakresie uznać można Anne Roe (1963, za: Greszta, Ryś, Trębicka, 2020), Marię Ziemińską (1973, 2009) i Mieczysława Plopę (1983, 1987, 2015, 2016).

Anne Roe (1963, za: Greszta, Ryś, Trębicka, 2020) w oparciu o prowadzone badania kliniczne, stworzyła model postaw rodzicielskich. Przedstawiła ona swoją typologię jako koło, którego centralne wymiary to ciepło i chłód. Powiązane z nimi są trzy postawy podstawowe: akceptacja, unikanie i emocjonalna koncentracja. Na ich bazie z kolei, wyróżniła 6 postaw szczegółowych: (1) dawanie dziecku swobody, (2) wyrażanie miłości, (3) poświęcanie uwagi, (4) wymaganie, (5) odrzucanie, (6) zaniechanie (Roe, Siegelman, 1963, za: Greszta, Ryś, Trębicka, 2020).

Plopa (1983) dokonując przeglądu typologii postaw rodzicielskich na tle literatury, wspomina, że różnorakie sposoby postępowania rodziców wobec dzieci, da się sprowadzić do kilku głównych wymiarów (Plopa, 1983). Akceptacja-Odrzucenie, Autonomia, Nadmierne Ochranianie, Nadmierne Wymaganie i Niekonsekwencja, są to właśnie te podstawowe wymiary, uzupełnione przez autora o ostatni z nich (Plopa, 1987, 2015).

Rodzic przejawiający postawę akceptacji, tworzy w relacji klimat pozwalający na zwierzenia i swobodną wymianę uczuć, myśli czy poglądów. Akceptuje dziecko w całości, jest wrażliwy na jego potrzeby i problemy. W relacji panuje atmosfera sprzyjająca zaufaniu, dająca uczucie przynależności i ciepła. Dziecko czuje się traktowane z szacunkiem i godnością (Plopa, 1987, 2015). Drugi kraniec kontinuum, czyli postawa odrzucenia, wiąże się z brakiem odczuwania satysfakcji czy ciepła w relacji dziecka z rodzicem, który postrzegany jest jako chłodny, nie zauważający jego potrzeb. Rodzic zaspokaja jedynie potrzeby materialne, nie mając poszanowania dla tych psychologicznych. Nie stara się zbliżyć do dziecka (Plopa, 1987, 2015).

Rodzic, który dostosowuje się do potrzeb swojego dziecka związanych z jego rozwojem, postrzega je jako

prawie dorosłe, przejawia postawę autonomii. Ukazuje dziecku różne możliwości wobec podejmowanych przez nie wyborów. Racjonalnie podchodzi do kwestii podejmowania przez nie kontaktów towarzyskich (Plopa, 2015). Zachowanie wobec dziecka, jakoby potrzebowało ono stałej opieki i troski, przejawia rodzic przyjmujący postawę nadmiernie ochraniającą. W sytuacjach, kiedy dziecko przejawia autonomię w postępowaniu, rodzic reaguje lękiem, niepokojem, nie potrafiąc uświadomić sobie konieczności zmiany postawy wobec dziecka, ze względu na to, że dorasta (Plopa, 1987, 2015).

Akceptacja tylko tych działań dziecka, które są zgodne z poglądami rodzica, charakterystyczne jest dla postawy nadmiernie wymagającej. Rodzic wychowuje dziecko zgodnie ze sztywnym modelem, bezwzględnie. Wymaga wypełniania wszelkich swoich nakazów i poleceń. Nie zwraca uwagi na możliwości dziecka, oceniając perfekcjonistycznie pełnione przez nie obowiązki (Plopa, 1987, 2015).

Kiedy samopoczucie, chwilowy nastrój rodzica i jego stan „wewnętrzny”, niekoniecznie mające powiązanie z życiem rodzinnym, mają wpływ na jego zmienny stosunek do dziecka, przyjmuje on postawę niekonsekwentną. Występuje wtedy przeplatanie zaangażowania i akceptacji z nerwowością, deklaracją ograniczeń. Dziecko, nie mając poczucia stabilności w zachowaniach rodzica, przestaje mu się zwierzać, ukrywa problemy, dystansuje się emocjonalnie (Plopa, 1987, 2015).

Określone postawy rodzicielskie, przyjmowane przez opiekunów mające znaczący wpływ na funkcjonowanie dziecka, swoje źródło znajdują we wczesnodziecięcych doświadczeniach rodziców, wpływie środowiska, przeżytych traumach, cechach osobowości (Mądrzycki, 1977; Plopa, 1979; za: Plopa, 2015).

STYLE PRZYWIĄZANIA

Przełomowe prace Johna Bowlbiego (2016) i Mary Ainsworth (1979) liczące już ponad pół wieku, są nadal przedmiotem badań i rozważań. Zajmowali się oni bowiem zagadnieniami przywiązania i ich empirycznymi weryfikacjami, dzięki którym możliwe okazało się stworzenie odniesienia typologii utworzonej w oparciu o funkcjonowanie przywiązania w relacji dziecka z rodzicem, na przywiązanie osób dorosłych w związkach romantycznych (Hazan, Shaver, 1987, 1990, 1994).

Sam termin "przywiązanie" definiowany jest przez Słownik języka polskiego (2007, s. 801) jako: "silna więź uczuciowa z kimś lub z czymś".

John Bowlby (2016) rozpoczął eksplorowanie tematyki przywiązania na potrzeby Światowej Organizacji Zdrowia. Zagłębiając się w zagadnienie zdrowia psychicznego dzieci, postawił hipotezę, że doświadczenie rozłąki z rodzicem, stanowi jeden z najważniejszych czynników ryzyka rozwoju i cierpienia dziecka. Autor ten, definiuje zachowania przywiązaniowe jako działania zmierzające do odszukania i podtrzymania bliskości z figurą przywiązania. Wypracowane w dzieciństwie zachowania przywiązaniowe, mają odzwierciedlenie w życiu dorosłym, zwłaszcza w aspekcie okoliczności, w których zachowania te zostają wywołane, np. kiedy w sytuacji utraty poczucia bezpieczeństwa, osoba

dorosła dąży do uzyskania bliskości z kimś kogo darzy zaufaniem (Bowlby, 2016).

Mary Ainsworth (1991, za: Lubiewska, 2019) rozumie więź przywiązaniową jako emocjonalną więź, zbudowaną przez daną jednostkę, wobec kogoś, kto jest dla niej ważny. Ten ktoś, może być stale lub tymczasowo uważany za osobę mądrzejszą i silniejszą. Wiąż ta ma charakter względnie stały. Autorka, podkreśla wagę powiązania poczucia bezpieczeństwa, mającego źródło w zachowaniach przywiązaniowych z późniejszą aktywnością eksploracyjną dziecka (Ainsworth, 1979).

Cindy Hazan i Philip Shaver (1987) uznali, że te same więzi emocjonalne, które budowane są między rodzicem a dzieckiem, tworzą się również między osobami dorosłymi, będącymi w bliskim związku. Za proces przywiązaniowy, uznana została więc również miłość romantyczna (Hazan, Shaver, 1987). Dokonując przeglądu literatury, popierali tezę, że teoria przywiązania, może być ramą dla rozwoju badań na temat bliskich związków (Hazan, Shaver, 1994).

Ainsworth (1979) opisała 3 główne style przywiązania – oznaczając je A, B i C. Styl A, czyli unikowy, cechuje dzieci, które prawie nie płaczą w momentach rozłąki z obiektem przywiązania, a po powrocie wykazują zachowania unikowe, mieszając dążenie do bliskości, unikanie jej lub zupełną obojętność. Styl nazwany bezpiecznym (B) opisuje dzieci, które charakteryzują się przewagą zachowań bezpiecznych. W obecności matki czują się bezpiecznie. Kiedy matka znika, reagują obniżeniem aktywności eksploracyjnej, a po jej powrocie łakną bliskości z nią. Dzieci przejawiające styl C, czyli lękowo-ambiwalentny, cechują się wysokim niepokojem w momencie opuszczania je przez opiekuna, a po jego powrocie są obojętne, wciąż dążąc i przeciwstawiając się bliskości z nią.

Hazan i Shaver (1979) bazując na wyżej przytoczonej typologii, opisali zróżnicowanie w doświadczaniu miłości. Bezpiecznie przywiązani partnerzy, uznali za najważniejsze w związku miłosnym poczucie szczęścia, życzliwości i zaufania. Podkreślali też bycie zdolnym do zaakceptowania i wspierania partnera pomimo jego wad. Zbliżanie się jest dla nich łatwe, czują się komfortowo, kiedy partnerzy na nich polegają. Nie obawiają się oni porzucenia lub zbyt dużej bliskości. Unikowi partnerzy opisywani byli jako lękający się intymności i zazdrośni. Bliskość z innymi jest dla nich niekomfortowa. Doświadczają trudności by całkowicie zaufać drugiej osobie i polegać na niej. Wspominali też emocjonalne wzloty i upadki. Lękowo-ambiwalentni, doświadczali miłości jako obsesji zaangażowania, pragnienia odwzajemnienia i jedności, wzlotów i upadków emocjonalnych i ogromnego pociągu seksualnego. Uważają, że inni niechętnie zbliżają się tak, jak oni by tego chcieli. Pojawiają się u nich obawy dotyczące pewności uczuć partnera wobec nich, lęk przed opuszczeniem. Chęć dużej bliskości z partnerem, często odstrasza od nich ludzi (Hazan, Shaver, 1987, Fraley, Shaver, 2000).

Kelly Brennan, Catherine Clark i Philip Shaver (1998, za: Plopa, 2020) dokonali przeglądu istniejących wówczas pozycji różnych kwestionariuszy dotyczących zagadnienia przywiązania w bliskich związkach. Za zasadne uznali wyodrębnienie modelu dwudymensjonalnego. Pierwsza z kategorii, nazwana lękiem, oznacza obawę przed odrzuceniem i opuszczeniem. Drugi wymiar, który nazwany został unikaniem, wiąże się z niechęcią wobec bliskości oraz

odczuwanym dyskomfortem wobec zależności od innych (Brennan, Clark, Shaver, 1998, za: Plopa, 2020).

Plopa (2016, 2020) za kwestię nie do podważenia, uznaje fakt istnienia relacji przywiązaniowych u dorosłych ludzi. Bazując na teorii Hazan i Shavera, wyodrębnił 3 wymiary/style przywiązania, zgodne z założeniami ich teorii. Styl bezpieczny opisywany jest jako satysfakcja z relacji, przeświadczenie o obecności partnera w cięższych, kryzysowych chwilach. Cechuje się doświadczaniem takich aspektów relacji jak czułość, otwartość, komunikacja bazująca na ufności, bliskości. Występuje poczucie bezpieczeństwa w byciu razem, brak oporu wobec odsłaniania się przed partnerem. Partnerzy okazują sobie czułość i przywiązanie. Komunikacja otwarta na jest na dialog, wzajemność, wsparcie. Styl lękowo-ambiwalentny opisać można jako niski stopień poczucia bezpieczeństwa, obawa o wytrzymałość relacji, „przewrażliwienie”. Osoba cechująca się tym stylem odczuwa niepokój w sytuacji niespełnienia oczekiwań ze strony partnera dotyczących czułości czy odwzajemnienia uczuć. Mogą występować obawy związane z porzuceniem przez partnera i jego odejściem do innej osoby. Styl unikowy można opisać jako opór przed otwarcie się, lęk przed bliskością, zacieraniem granic. Brak jest chęci do zwierzeń oraz otwartej komunikacji (Plopa, 2008b, 2016).

KONTEKST KULTUROWY

Różnice w zakresie przywiązania zarówno w okresie dzieciństwa jak i w aspekcie bliskich związków w dorosłości wśród kultur kolektywnych i indywidualistycznych ukazane zostały w badaniach Sprecher i in. (1994), Agishtein i Brumbaugh (2013) czy Mesman i in. (2016, za: Strand, 2020). Sprecher i in. (1994) dokonali badań wśród Amerykanów, Rosjan i Japończyków w kontekście miłości romantycznej. Jedną z badanych przez nich zmiennych, było przywiązanie. Ukazali oni istotne zróżnicowanie, w aspekcie różnic kulturowych przywiązania, w oparciu o koncepcję Hazan i Shavera. Większość Amerykanów, w porównaniu z Rosjanami i Japończykami, charakteryzował styl bezpieczny w bliskich związkach. Większa liczba Rosjan i Japończyków, w porównaniu do Amerykanów, posiadała unikowy styl przywiązania w relacjach romantycznych.

Agishtein i Brumbaugh (2013) poszukując zależności między przywiązaniem a m.in. wpływem kultury, zbadali 475 osób pochodzących z zachodniej i wschodniej Europy, północnej i południowej ameryki, Karaibów, Bliskiego Wschodu, Azji, Indii i Turcji. Ukazali oni, że kolektywizm, pozytywnie wiązał się z niepokojem w przywiązaniu. U ludzi więc, którzy są bardziej zaangażowani w zbiorowość, bardziej zależni od innych, występuje większy lęk przed odrzuceniem. Nie zauważyli oni natomiast powiązania między kulturą kolektywną a unikowym stylem przywiązania. Tłumaczą to jednak tym, że około 15% osób badanych pochodziło z kultur, w których kolektywizm jest kulturą honoru, a reszta z kultur, w których kolektywizm jest kulturą konfucjanizmu. Kolektywizm konfucjanizmu (Sorensen, Oyserman, 2010, za: Agishtein i Brumbaugh, 2013), zakłada uczenie ludzi konieczności tłumienia uczuć, by zminimalizować ryzyko obrażenia kogoś, podczas gdy kolektywizm honoru, nie wymaga regulacji emocji. Analizując więc wyniki swoich badań, autorzy doszli do

wniosku, że być może kolektywizm konfucjonistyczny wpływa na wyższy poziom niepokoju i unikania w przywiązaniu, podczas gdy kolektywizm honoru może powodować albo tylko niepokój, albo wyższy niepokój i niższe unikanie w przywiązaniu. W ten sposób podwyższone unikanie w jednej grupie kolektywizmu, mogło być neutralizowane obniżonym w drugiej (Agishtein i Brumbaugh, 2013).

Przyjmując więc Stany Zjednoczone za kraj o kulturze indywidualistycznej, a Rosję i Japonię za kraje kolektywne, i biorąc pod uwagę badania Sprecher i in. (1994), uznać można, że występują między tymi kulturami różnice w zakresie występowania stylów przywiązania. Również analizy dotyczące przywiązania w kulturach indywidualizmu i kolektywizmu przeprowadzone przez Agishtein i Brumbaugh (2013) świadczą o istnieniu różnic kulturowych w przywiązaniu, zwłaszcza pozabezpiecznym.

Również badania dotyczące praktyk w wychowaniu, stosowanych przez rodziców wśród kultur o cechach kolektywizmu i indywidualizmu wskazują na istnienie zróżnicowania w tym aspekcie (Weisner, 2014, za: Strand, 2020; Lancy, 2015, za: Strand, 2020). Andruszkiewicz, Chyżna i Deganova (2018) oraz Cudak (2017) wskazują na liczne przeobrażenia występujące wśród współczesnych rodzin w Polsce i na Ukrainie. Na Ukrainie stary model funkcjonowania jest nieaktualny, ale nowy nie został jeszcze sformułowany (Andruszkiewicz, Chyżna, Deganova, 2018). W Polsce zaś, miejsce tradycji i obyczajów przejmując nastawienie człowieka na indywidualizm, rozwój i samorealizację (Cudak, 2017).

Postanowiono więc sprawdzić w jaki sposób, przyjęta przez ojca postawa rodzicielska, retrospektywnie oceniana przez córkę, wiąże się z jej stylem przywiązania w bliskiej, dorosłej relacji. Celem badań, było wskazanie zależności pomiędzy retrospektywnie ocenianą postawą rodzicielską ojca, a stylem przywiązania młodej dorosłej córki. Dokonano również międzykulturowego porównania związku wyżej wymienionych zmiennych między kobietami ze zdominowanej indywidualizmem Polski i Ukrainy, będącej reprezentantem kultury kolektywistycznej. W badaniach przyjęto typologię postaw rodzicielskich zaproponowaną przez Ploę (1987, 2015) i style przywiązania opisane przez Ploę (2008b, 2016), w oparciu o teorię Hazan i Shaver (1987, 1990, 1994), którzy opisując miłość romantyczną jako proces przywiązaniowy, bazowali na typologii Ainsworth (1979).

METODA BADAŃ

Celem niniejszego opracowania było poszerzenie wiedzy z zakresu stylów przywiązaniowych, retrospektywnie ocenianych postaw ojców i ich związku u młodych, dorosłych kobiet z Polski i Ukrainy¹.

Zmienną wyjaśnianą w niniejszym badaniu są style przywiązania w bliskich związkach: styl bezpieczny, styl

lękowo-ambiwalentny, styl unikowy. Zmienną wyjaśniającą są: retrospektywnie oceniane postawy rodzicielskie ojca, takie jak: akceptacja-odrzućenie, niekonsekwencja, autonomia, nadmierne wymaganie i nadmierne ochranianie.

W badaniu udział wzięły 232 kobiety, 116 kobiet pochodziło z Polski oraz 116 kobiet reprezentowało Ukrainę. Wszystkie osoby badane były w wieku od 19 do 30 lat. Średnia wieku wszystkich osób badanych wyniosła $M = 22,26$ lat ($SD = 2,87$). W grupie kobiet z Ukrainy średnia wieku wynosiła $M = 21,70$ lat ($SD = 2,89$), z Polski natomiast $M = 22,83$ lat ($SD = 2,74$).

Do pomiaru wykorzystano Kwestionariusz Retrospektywnej Oceny Postaw Rodziców (KPR-Roc) i Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych (KSP), oba autorstwa Mieczysława Ploę (w języku polskim i ukraińskim). Pierwszy z nich mierzy pięć wymiarów postaw: Akceptacja-Odrzućenie, Autonomia, Nadmierne Ochronianie, Nadmierne Wymaganie i Niekonsekwencja, w rozumieniu typologii Ploę (1987, 2008a, 2015). Właściwości psychometryczne metody pozwalają określić KPR-Roc jako narzędzie rzetelne i trafne, do pomiaru retrospektywnej oceny postaw rodziców.

WYNIKI

Pierwszym krokiem, było przeprowadzenie analizy korelacji pomiędzy wybranymi zmiennymi. Ze względu na brak normalności rozkładów analizowanych danych zdecydowano się na przeprowadzenie testu nieparametrycznego – ρ Spearmana. Celem analizy korelacji było sprawdzenie, czy w podziale na grupy występuje związek między poszczególnymi zmiennymi i czy występują różnice w wartościach korelacji dla wszystkich badanych zmiennych. Wyniki przedstawiono w tabeli 1.

W grupie kobiet z Polski styl bezpieczny był związany ze wszystkimi wymiarami retrospektywnej oceny postawy ojca oprócz wymiaru Ochroniania, natomiast u kobiet z Ukrainy zależności wystąpiły dla trzech z pięciu wymiarów, za wyjątkiem Wymagań i Niekonsekwencji. Wartości korelacji dla akceptacji i autonomii były zbliżone w obydwu grupach. Analiza korelacji wykazała, że zarówno u kobiet z Polski jak i z Ukrainy, wymiary Akceptacji i Autonomii korelują dodatnio i słabo z bezpiecznym stylem przywiązania (odpowiednio dla Polski: $\rho = 0,28$; $p < 0,01$ oraz $\rho = 0,26$; $p < 0,01$ i dla Ukrainy: $\rho = 0,32$; $p < 0,01$ oraz $\rho = 0,23$; $p < 0,05$). Oznacza to, że wraz ze wzrostem retrospektywnie ocenianej akceptacji i autonomii ojca, rośnie bezpieczny styl przywiązania i odwrotnie, zarówno u kobiet z Polski jak i Ukrainy. Wykazano również, że u kobiet z Polski wymiary Wymagania i Niekonsekwencji korelowały negatywnie i odpowiednio słabo i przeciętnie z bezpiecznym stylem przywiązania (odpowiednio $\rho = -0,24$; $p < 0,05$ oraz $\rho = -0,31$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze spadkiem retrospektywnie ocenianego nadmiernego wymagania i niekonsekwencji ojca, wzrasta styl bezpieczny przywiązania u kobiet z Polski. U kobiet z Ukrainy natomiast zależności tych nie wykazano. Ukazano u nich zaś dodatni i słaby związek wymiaru Nadmiernego Ochroniania z bezpiecznym stylem przywiązania ($\rho = 0,24$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze wzrostem retrospektywnie ocenianej postawy nadmiernego ochraniania ojca, wzrasta bezpieczny styl

¹ Niniejsze opracowanie powstało na podstawie niepublikowanej pracy magisterskiej Katarzyny Chody (2021), napisanej pod kierunkiem dr hab. Julii Gorbaniuk, prof. KUL

przywiązania u kobiet z Ukrainy. W grupie kobiet z Polski zależności tej nie wykazano.

Tabela 1

Korelacje wymiarów retrospektywnej oceny postaw ojca ze stylami przywiązania wśród kobiet z Polski i Ukrainy

Nazwy skal	Styl bezpieczny		Styl lękowo-ambiwalentny		Styl unikowy	
	U	P	U	P	U	P
Akceptacja/Odrzucenie	0,32**	0,28**	-0,15	-0,26**	-0,28**	-0,34**
Wymagania	-0,09	-0,24*	0,11	0,39**	0,09	0,29**
Autonomia	0,23*	0,26**	-0,03	-0,29**	-0,15	-0,26**
Niekonsekwencja	-0,16	-0,31**	0,30**	0,41**	0,20*	0,35**
Ochranianie	0,24**	0,09	0,03	0,11	-0,12	-0,10

* - istotność statystyczna rho Spearmana na poziomie $p < 0,05$

** - istotność statystyczna rho Spearmana na poziomie $p < 0,01$

U – grupa badanych kobiet z Ukrainy; P – grupa badanych kobiet z Polski

W stylu lękowo-ambiwalentnym w grupie kobiet z Polski korelacje zaobserwowano dla czterech wymiarów retrospektywnej oceny postawy ojca oprócz wymiaru Ochraniania, natomiast u kobiet z Ukrainy istotny związek wystąpił jedynie w wymiarze Niekonsekwencji. Analiza korelacji wykazała, że zarówno u kobiet z Polski jak i z Ukrainy, wymiar Niekonsekwencji koreluje dodatnio i odpowiednio przeciętnie i słabo z lękowo-ambiwalentnym stylem przywiązania (dla Polski: $\rho = 0,41$; $p < 0,01$ dla Ukrainy: $\rho = 0,30$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze wzrostem retrospektywnie ocenianej niekonsekwencji ojca, rośnie lękowo-ambiwalentny styl przywiązania, zarówno u kobiet z Polski jak i Ukrainy. Wykazano również, że u kobiet z Polski wymiary Akceptacji/Odrzucenia i Autonomii korelowały negatywnie i słabo z lękowo-ambiwalentnym stylem przywiązania (odpowiednio $\rho = -0,26$; $p < 0,01$ oraz $\rho = -0,29$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze spadkiem retrospektywnie ocenianej akceptacji i autonomii ojca, wzrasta styl lękowo-ambiwalentny przywiązania u kobiet z Polski. U kobiet z Ukrainy natomiast zależności tych nie wykazano. Dodatkowo, analizy wykazały u kobiet z Polski dodatni i przeciętny związek wymiaru Wymagania z lękowo-ambiwalentnym stylem przywiązania ($\rho = 0,39$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze wzrostem retrospektywnie ocenianej postawy nadmiernego wymagania ojca, wzrasta lękowo-ambiwalentny styl przywiązania u kobiet z Polski. W grupie kobiet z Ukrainy zależności tej nie wykazano.

W ostatnim stylu, unikowym, w grupie badanych kobiet z Polski również zaobserwowano istotne związki z czterema wymiarami retrospektywnej oceny postawy ojca oprócz wymiaru Ochraniania. U kobiet z Ukrainy korelacje wystąpiły tylko w przypadku Akceptacji i Niekonsekwencji i były one na poziomie słabym, natomiast u kobiet z Polski były w tych wymiarach na poziomie przeciętnym. Analiza korelacji wykazała, że zarówno u kobiet z Polski jak i z Ukrainy, wymiar Niekonsekwencji koreluje dodatnio i odpowiednio przeciętnie i słabo z unikowym stylem przywiązania (dla Polski: $\rho = 0,35$; $p < 0,01$ dla Ukrainy: $\rho = 0,20$; $p < 0,05$). Oznacza to, że wraz ze wzrostem retrospektywnie ocenianej niekonsekwencji ojca, rośnie unikowy styl przywiązania, zarówno u kobiet z Polski jak i Ukrainy. Wykazano również, że zarówno u kobiet z Polski jak i z Ukrainy, wymiar Akceptacji koreluje ujemnie i odpowiednio przeciętnie i słabo z unikowym stylem przywiązania (dla Polski: $\rho = -0,34$; $p < 0,01$ dla Ukrainy: $\rho = -0,28$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze spadkiem

poziomu retrospektywnie ocenianej akceptacji ojca, rośnie unikowy styl przywiązania, zarówno u kobiet z Polski jak i Ukrainy. Analizy ukazały również, że u kobiet z Polski wymiar Autonomii korelował negatywnie i słabo z unikowym stylem przywiązania ($\rho = -0,26$; $p < 0,01$). Oznacza to, że wraz ze spadkiem retrospektywnie ocenianej autonomii ojca, wzrasta styl unikowy przywiązania u kobiet z Polski. U kobiet z Ukrainy natomiast zależności tej nie wykazano.

Podsumowując tę część analiz, w grupie kobiet z Polski styl bezpieczny był związany ze wszystkimi wymiarami retrospektywnej oceny postawy ojca oprócz wymiaru Ochraniania, natomiast u kobiet z Ukrainy zależności wystąpiły dla trzech z pięciu wymiarów, za wyjątkiem Wymagań i Niekonsekwencji. Wartości korelacji dla akceptacji i autonomii były zbliżone w obydwu grupach. W stylu lękowo-ambiwalentnym w grupie kobiet z Polski korelacje zaobserwowano dla czterech wymiarów retrospektywnej oceny postawy ojca oprócz wymiaru Ochraniania, natomiast u kobiet z Ukrainy istotny związek wystąpił jedynie w wymiarze Niekonsekwencji. W ostatnim stylu, unikowym, w grupie badanych kobiet z Polski również zaobserwowano istotne związki z czterema wymiarami retrospektywnej oceny postawy ojca oprócz wymiaru Ochraniania. U kobiet z Ukrainy korelacje wystąpiły tylko w przypadku Akceptacji i Niekonsekwencji i były one na poziomie słabym, natomiast u kobiet z Polski były w tych wymiarach na poziomie przeciętnym. Okazało się, że istnieją różnice pomiędzy młodymi dorosłymi kobietami z Polski i Ukrainy w zakresie związku między retrospektywnie ocenianymi postawami rodzicielskimi ojców a stylami przywiązania. W grupie badanych kobiet z Polski zaobserwowano więcej zależności między wymiarami retrospektywnie ocenianych postaw ojca a stylami przywiązania.

Następny etap analiz, miał na celu sprawdzenie różnic pomiędzy kobietami z Polski i Ukrainy w aspekcie nasilenia retrospektywnie ocenianych postaw ojca oraz stylów przywiązania.

Kolejne porównanie sprawdzało, czy występują różnice w wymiarach retrospektywnie ocenianych postaw ojca. Dla czterech wymiarów zastosowano nieparametryczny test U Manna-Whitney'a, natomiast dla wymiaru Ochraniania – test t studenta, ponieważ rozkład tego wymiaru był zbliżony do normalnego. Wyniki przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2
Różnice międzygrupowe w skalach KPR-Roc

Nazwy skal	Ukraina		Polska		Testowanie różnic		
	M	SD	M	SD	Test	Wartość	P
Akceptacja/odrzućenie	119,76		113,24		U	6349,50	0,46
Wymagania	117,51		115,49		U	6610,50	0,82
Autonomia	119,56		113,44		U	6373,00	0,49
Niekonsekwencja	115,92		117,08		U	6660,50	0,90
Ochranianie	30,09*	8,41	27,38*	7,70	t	2,56	0,01

M – średnia rang; SD – odchylenie standardowe; U – wartość testu U Manna-Whitney'a; t – wartość testu t Studenta; p – istotność statystyczna testów różnic; *średnia arytmetyczna

Wyniki ukazały, że wymiary akceptacji, wymagań, autonomii oraz niekonsekwencji nie różnicują kobiet z Polski i Ukrainy w sposób istotny statystycznie, $p > 0,05$. W wymiarze Ochraniania zaobserwowano istotne statystycznie różnice między Polską a Ukrainą. Wyższym poziomem retrospektywnie ocenianego Ochraniania ojca charakteryzowały się kobiety z Ukrainy ($M = 30,09$; $SD = 8,41$) niż Polki ($M = 27,38$; $SD = 7,70$); $t(230) = 2,56$; $p = 0,01$).

Założenie więc o występowaniu różnic w grupach w zakresie tej zmiennej potwierdziło się częściowo. Wyższy poziom retrospektywnie ocenianego Ochraniania ojca był wśród kobiet z Ukrainy.

Kolejne porównanie sprawdzało, czy występują różnice w zakresie stylów przywiązania. W tym kroku analiz statystycznych, ze względu na brak normalności rozkładów, zastosowano nieparametryczny test U Manna-Whitney'a. Wyniki przedstawia tabela 3.

Tabela 3
Różnice międzygrupowe w skalach KSP

Nazwy skal	Ukraina		Polska		Test U		
	M	S	M	S	U	P	
Styl bezpieczny	106,80	12389,00	126,20	14639,00	5603,00	0,03	
Styl lękowo-ambiwalentny	123,04	14272,50	109,96	12755,50	5969,50	0,14	
Styl unikowy	128,44	14899,00	104,56	12129,00	5343,00	0,01	

M – średnia rang; S – suma rang; U – wartość testu U Manna-Whitney'a; p – istotność statystyczna testu U Manna-Whitney'a

Wyniki ukazały, że istotne statystycznie różnice wystąpiły w stylu bezpiecznym i stylu unikowym. Styl lękowo-ambiwalentny nie różnicował osób badanych ($p = 0,14$). Kobiety z Polski częściej charakteryzują się stylem bezpiecznym przywiązania niż kobiety z Ukrainy (średnia rang: $M = 126,20$ vs. $M = 106,80$; $U = 5603,00$; $p = 0,03$). Poziom stylu unikowego był wyższy u kobiet z Ukrainy niż u kobiet z Polski (średnia rang: $M = 128,44$ vs. $M = 104,56$; $U = 5343,00$; $p = 0,01$).

Założenie więc, dotyczące występowania różnic w zakresie tej zmiennej między grupami, potwierdziło się częściowo. Kobiety z Polski częściej charakteryzują się stylem bezpiecznym przywiązania niż kobiety z Ukrainy, a poziom stylu unikowego był wyższy u kobiet z Ukrainy niż u kobiet z Polski.

DYSKUSJAWYNIKÓW

Rozwój kobiecości, uwarunkowany jest obecnością ojca w życiu córki oraz jego postawą. Dla dorastającej dziewczynki, niezbędna jest obecność mężczyzny, by potwierdził on jej kobiecość (Czeronko, 2014). Nie tylko obecność ojca w życiu kobiety lub jej brak, lecz także jakość relacji między nimi, ma wpływ na jej dorosłe życie. Odzwierciedlenie jakości tych relacji odszukać można w późniejszych oczekiwaniach kobiet, wobec związków z mężczyznami. Niska jakość postępowania ojca wobec dziewczynki, w procesie jej rozwoju, skutkuje niższymi oczekiwaniami stawianymi mężczyznom w jej dorosłych relacjach (DelPriore, Shakiba, Schlomer, i in., 2019).

W niniejszych badaniach, postanowiono więc sprawdzić w jaki sposób, przyjęta przez ojca postawa rodzicielska, retrospektywnie oceniana przez córkę, wiąże się z jej stylem przywiązania w bliskiej, dorosłej relacji. Celem badań, było wskazanie zależności pomiędzy retrospektywnie ocenianą postawą rodzicielską ojca, a stylem przywiązania młodej dorosłej córki. Dokonano również międzykulturowego porównania związku wyżej wymienionych zmiennych między kobietami ze zdominowanej indywidualizmem Polski i Ukrainy, będącej reprezentantem kultury kolektywistycznej.

Wyniki badań ukazały, że kobiety, których ojcowie byli akceptujący i wspierający, w swoich bliskich relacjach z partnerem odczuwają satysfakcję ze związku, okazują sobie z partnerem czułość i bliskość. Kobiety, których ojcowie rozumie ich potrzebę autonomii i pozwalali im na samodzielne podejmowanie decyzji, w swoich relacjach z partnerem, odczuwają więc bezpieczeństwo. Ich relacja pełna jest zaufania, otwartości, bliskości. Zależności te dotyczą obu krajów. U kobiet z Polski natomiast, przejawianiu stylu bezpiecznego czyli odczuwaniu poczucia bezpieczeństwa, zadowolenia z bliskości w związku romantycznym sprzyja brak zachowań ze strony ojca polegających na blokowaniu samodzielności, zakazach i nakazach oraz brak zmienności nastrojów, niekonsekwencji w okazywaniu uczuć, podejmowaniu decyzji. U kobiet z Ukrainy natomiast, przejawianiu stylu bezpiecznego przywiązania, które w związku komunikują się otwarcie, bazują na wzajemnym zaufaniu, przeświadczeniu że jest się wspieranym przez partnera, sprzyja postawa nadmiernego ochraniania ze strony ojca, przejawiana jako nadmierna

troska o przyszłość, angażowanie się we wszystkie sprawy dziecka.

Zarówno u kobiet z Polski jak i z Ukrainy, postawa ojca polegająca na zmienności nastroju, nerwowości, niekonsekwencji sprzyja występowaniu u kobiet niepokoju o trwałość związku, obawa przed jego utratą. U kobiet z Polski natomiast, przewrażliwieniu na punkcie związku z partnerem, brakiem poczucia bezpieczeństwa w nim, sprzyja postawa nadmiernego wymagania ze strony ojca, przejawiająca się w wymaganiu bezwzględnego posłuszeństwa od dziecka, braku możliwości współdecydowania. Stanom niepokoju o trwałość związku u kobiet z Polski sprzyja również brak akceptacji i autonomii ze strony ojca czyli traktowanie dziecka z dystansem, chłodem, brakiem dialogu oraz brakiem przyzwolenia na samodzielne podejmowanie decyzji, brakiem tolerancji na popełniane błędy.

Zarówno u kobiet z Polski jak i z Ukrainy, postawa ojca polegająca na zmienności nastrojów, niekonsekwencji w okazywaniu uczuć, podejmowaniu decyzji, sprzyja występowaniu u kobiet braku skłonności do budowania relacji opartych na otwartości, spontaniczności. Występuje u nich lęk przed zacieraniem granic, opór przed zwierzeniem się. Występowaniu zażenowania, zdenerwowania w momencie kiedy partner okazuje, że oczekuje bliskości, u młodych kobiet zarówno z Polski jak i z Ukrainy sprzyja postawa ojca cechująca się brakiem akceptacji, chłodnym, pozbawionym dialogu relacjom. U kobiet z Polski natomiast unikowy styl przywiązania w bliskiej relacji związany był z brakiem przyzwolenia na samodzielne podejmowanie decyzji, brakiem tolerancji na popełniane błędy.

Otrzymane wyniki korespondują z rezultatami badań Jankowskiej (2013). Zgodnie z wynikami jej badań, kobiety, których ojcowie przyjmowali w przeszłości postawy autonomii oraz akceptacji, w swoim dorosłym życiu przyjmują bezpieczny styl przywiązania. Dodatkowo, rzadziej przywiązują się unikowo. Wskazała również tendencję, do mniejszej częstotliwości przyjmowania lękowo-ambivalentnego stylu, jeśli ojcowie są akceptujący i dający autonomię. W sytuacji kiedy postawa ojca oceniana była jako niekonsekwentna, kobiety częściej charakteryzowały się unikowym przywiązaniem do partnera. Niskie wyniki oceny ojca w skali niekonsekwencji wskazywały z kolei na występowanie bezpiecznego przywiązania u córek. Co więcej, kobiety, które oceniały swoich ojców jako odrzucających, przejawiały unikowy styl przywiązaniowy (Jankowska, 2013).

Podsumowując więc tę część wniosków, kobiety z Polski, częściej przywiązywały się bezpiecznie w bliskiej relacji, jeśli ojcowie byli akceptujący i dający autonomię, mniej natomiast nadmiernie wymagający i niekonsekwentni.

Badania ukazały również, że, kobiety z Polski częściej charakteryzują się stylem bezpiecznym przywiązania niż kobiety z Ukrainy, a poziom stylu unikowego był wyższy u kobiet z Ukrainy niż u kobiet z Polski. Oznacza to, że kobiety z Polski częściej doświadczają satysfakcji z relacji, świadomości obecności partnera w cięższych, kryzysowych chwilach. Kobiety z Ukrainy zaś, częściej charakteryzuje opór przed otwarciem się, lęk przed bliskością, zacieraniem granic, brak chęci do zwierzeń oraz otwartej komunikacji w związku. Otrzymane wyniki korespondują z wynikami badań Sprecher i in. (1994) którzy ukazali istotne różnicowanie, w

aspekcie różnic kulturowych w przywiązaniu rozumianym w koncepcji Hazan i Shaver. Większość Amerykanów, w porównaniu z Rosjanami i Japończykami, charakteryzował styl bezpieczny w bliskich związkach. Wyższa liczba Rosjan i Japończyków, w porównaniu do Amerykanów, posiadała unikowy styl przywiązania w relacjach romantycznych (Sprecher i in., 1994). Przyjmując więc Stany Zjednoczone za kraj o kulturze indywidualistycznej, a Rosję i Japonię za kraje kolektywne, i biorąc pod uwagę badania Sprecher i in. (1994), uznać można, że wyniki tych badań korespondują z wynikami przedstawionymi w niniejszej pracy, ponieważ Polska to kraj o kulturze indywidualizmu, Ukraina zaś – kolektywizmu.

Analizując wyniki badań, zauważyć można, że wyższy poziom retrospektywnie ocenianego ochraniającego ojca był wśród kobiet z Ukrainy. Oznacza to, że częściej przywołują one obraz swojego rodzica jako nadmiernie angażującego się w ich życie, przejawiającego chęć doradzania we wszystkim, chęć wiedzy o każdym aspekcie ich życia jako dziecka. Rodzic nie potrafił dawać im przestrzeni do podejmowania samodzielnych decyzji, nad wyraz się troszczył. Na wszelkie przejawy usamodzielniania się, reagował lękiem. Nie zauważono istotnych statystycznie różnic w zakresie innych postaw rodzicielskich ojca. Różnice w zakresie postawy ochraniającego, tłumaczyć można tym, że pokolenie kobiet z Ukrainy, które badano, wychowywało się w okresie transformacji. Ludzie byli wtedy zagubieni, brakowało im poczucia bezpieczeństwa, towarzyszyło odczucie zagrożenia, stąd ojcowie mogli przejawiać wzmożoną potrzebę ochraniającego swoich dzieci. Również nasilone było wtedy zjawisko migracji. Kobiety migrowały za granicę, często zostawiając mężczyzn z dziećmi. Ta kwestia również mogła przyczynić się do wzmożonej potrzeby ochraniającego dzieci ze strony ojców. Gorbaniuk (2007) opisując specyfikę sytuacji rodziny Europy Środkowo-Wschodniej w społeczeństwie, wskazuje, że współczesne społeczeństwo ulega przeobrażeniu z kolektywizmu wspólnotowego, w kierunku indywidualizmu, co w konsekwencji może prowadzić m.in. do osłabienia więzi rodzinnych. Przemiany dokonujące się w społeczeństwie mają charakter globalny i obejmują przyswajanie zachodnich wzorców, norm, ideologii, wartości. Hapon (2007) opisując wpływ procesów globalizacji i migracji na ukraińską rodzinę, podkreśla, że procesy globalizacyjne i transformacyjne na Ukrainie przyczyniły się do postania stanu dezorientacji, rozchwiania tradycyjnych zasad i wartości dotyczących rodziny, wzrostu migracji zagranicznych, co w konsekwencji prowadzi do nieprawidłowości w sferze funkcjonowania rodziny i jakości opieki nad dziećmi. Problemy bezrobocia i migracji uznaje za aktualne zagrożenia współczesnej ukraińskiej rodziny również Derdziak (2014). Opisując sytuację rodziny na Ukrainie, wspomina, że kiedy zarówno matka jak i ojciec pracują, na zajmowanie się potrzebami i troskami dzieci mają często niewiele czasu wieczorem (Derdziak, 2014). W kulturach indywidualistycznych, wśród opiekunów panuje nacisk na wychowanie dzieci w kierunku niezależności, stąd rodzice ze Stanów Zjednoczonych mają tendencję do interpretowania unikowych zachowań dzieci jako prawidłowe i świadczące o niezależności (Weisner, 2014, za: Strand, 2020). Lancy (2015, za: Strand, 2020), wskazuje właściwość funkcjonowania rodziców kultur zachodu cechującą się wczesną separacją matki od dziecka, wczesne

podejmowanie pracy matek i organizowanie dzieciom opieki innych osób w tym czasie. Brak występowania istotnych statystycznie różnic pomiędzy badanymi grupami w zakresie występowania postaw rodzicielskich innych niż ochraniać, tłumaczyć można względnym podobieństwem praktyk współczesnych rodzin oraz przeobrażeniami społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej, zmierzającymi ku zmianom kolektywnych cech w kierunku indywidualizmu. Biorąc więc pod uwagę kwestię migracji zarobkowej na Ukrainie, co wiązało się z separacją rodzica od dziecka, oraz praktyki kultur zachodu wiążące się z wczesną separacją rodzica od dziecka w związku z podejmowaniem pracy, można wysunąć wniosek, że rodzina na Ukrainie, pomimo bycia w ciągłej fazie przeobrażeń, coraz bardziej zmierza w kierunku przyjęcia indywidualistycznych form modelu rodziny, jaki występuje m.in. w Polsce. Jak pisze Cudak (2017), również w Polsce okres transformacji gospodarczo-politycznych oraz mentalnych zmian w społeczeństwie, związanych z kulturą Zachodniej Europy, odznaczył się na funkcjonowaniu współczesnej rodziny. Normy funkcjonowania rodziny nie są już formułowane na bazie tradycji i obyczajów poprzednich pokoleń. Panuje nastawienie na wzajemne uczucia, wartości, wspólnotę społeczno-emocjonalną w rodzinie i partnerstwo w życiu małżeńskim. Potwierdzają to również badania Cudaka (2014) oraz Yablonskiej, Artyukh i Gorbaniuk (2020), w których zauważyć można podobieństwa i wspólne tendencje w wartościach rodzinnych wyznaczanych przez współczesną młodzież polską i ukraińską.

Podsumowując, wspólne tendencje oraz występujące różnice w funkcjonowaniu młodych dorosłych kobiet z Polski i z Ukrainy oraz retrospektywnie ocenianych postaw rodzicielskich ojców, uznać można za interesujący kierunek dalszych analiz dotyczących funkcjonowania współczesnych rodzin oraz osób w bliskich związkach. Wspólne tendencje tłumaczyć można przeobrażeniami współczesnych rodzin, roli ojca, zmianami w społeczeństwach kolektywistycznych w kierunku indywidualizmu, ciągłemu procesowi formowania się modelu rodziny na Ukrainie i jej przemianami w Polsce.

REFERENCES / LITERATURA CYTOWANA

- Agishtein, P., Brumbaugh, C. (2013). Cultural variation in adult attachment: The impact of ethnicity, collectivism, and country of origin. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 7(4), 384-405.
- Ainsworth, M. S. (1979). Infant-mother attachment. *American psychologist*, 34(10), 932-937.
- Andruszkiewicz, F., Chyżna, O., Dengaova, A. (2018). Emigracja zarobkowa w ukraińskiej rodzinie: problemy, dylematy, kontrowersje. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 126, 9-17.
- Bowlby, J. (2016). *Przywiązanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Choda, K. (2021). *Retrospektywna ocena postaw rodzicielskich ojca a style przywiązania wśród młodych dorosłych kobiet w Polsce i na Ukrainie*. Niepublikowana praca magisterska, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin.
- Chrzastowski, Sz. (2017). Narracyjna Terapia Węzi: Teoria więzi jako inspiracja dla rozwoju nowych podejść w terapii. W: K. Lubiewska (red.). *Przywiązanie. Związki intymne, osobowość oraz problematyka kliniczno-terapeutyczna*, (s. 117-130). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Corey, G., Schneider-Corey, M. (2000). Bliskie związki i miłość. W: J. Stewart (red.), *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi* (s. 439-453). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Cudak, H. (2014). Małżeństwo i rodzina w poglądach badanej młodzieży. *Pedagogika rodziny*, 4(4), 117-126.
- Cudak, H. (2017). Społeczne funkcjonowanie współczesnej rodziny w Polsce. *Pedagogika Rodziny*, 7(2), 23-33.
- Czeronko, W. (2014). Skutki braku ojca. W: D. Kornas-Biela (red.). *Ojcostwo dzisiaj* (s. 171-182). Lublin: Fundacja Cyryla i Metodego-Inicjatywa Tato.Net.
- DelPriore, D. J., Shakiba, N., Schlomer, G. L., Hill, S. E., Ellis, B. J. (2019). The effects of fathers on daughters' expectations for men. *Developmental psychology*, 55(7), 1523-1536.
- Derdziak, L. (2014). Problemy i zagrożenia współczesnej rodziny na Ukrainie. *Studia Socialia Cracoviensia*, 6(2 (11)), 97-111.
- Drożdżowicz, L. (2012). Teoria przywiązania w praktyce terapii par. W: B. Tryjarska (red.), *Bliskość w rodzinie. Więzy w dzieciństwie a zaburzenia w dorosłości*, (s. 246-267). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Fraley, R. C., Shaver, P. R. (2000). Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of general psychology*, 4(2), 132-154.
- Fraley, R. C. (2019). Attachment in adulthood. Recent developments, emerging debates, and future directions. *Annual review of psychology*, 70, 401-422.
- Gorbaniuk, J. (2007). Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie. Wiodące kierunki badań nad rodziną. W: J. Gorbaniuk (red.), *Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie – doświadczenia Europy Środkowo-Wschodniej* (s. 7-14). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Greszta, E., Ryś, M., Trębicka, P. (2020). Typy par rodzicielskich – współzależność postaw rodzicielskich w diadzie. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 41(1), 186-205.
- Gurba, E. (2015). Wczesna dorosłość. W: J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Podręcznik akademicki* (s. 287-311). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hazan, C., Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511-524.
- Hazan, C., Shaver, P. R. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and social Psychology*, 59(2), 270-280.
- Hazan, C., Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hapon, N. (2007). Wpływ procesów globalizacji i migracji na ukraińską rodzinę. W: J. Gorbaniuk (red.), *Sytuacja rodziny we współczesnym społeczeństwie – doświadczenia Europy Środkowo-Wschodniej* (s. 49-62). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Jankowska, M. (2013). Postawy rodzicielskie ojca a styl przywiązaniowy w dorosłych relacjach córki. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 1(13), 156-185.
- Kazanowski, Ł. (2010). Postawy rodzicielskie a style przywiązaniowe u dorosłych dzieci alkoholików. *Przegląd Terapeutyczny* (8), 1-21.
- Lubiewska, K. (2019). *Przywiązanie w kontekście wrażliwości rodzicielskiej, socjalizacji oraz wpływów kulturowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Olszewski, K., Talik, E., Oleś, M. (2016). Martwienie się młodzieży w okresie dorastania a percepcja postaw rodzicielskich. *Psychologia rozwojowa*, 21(3), 89-103.
- Plopa, M. (1983). Czynniki typologie postaw rodzicielskich. *Psychologia Wychowawcza*, (26)4, 412-419.
- Plopa, M. (1987). Skala Postaw Rodzicielskich. *Psychologia Wychowawcza*, (30)5, 552-567.

- Plopa, M. (2008a). *Kwestionariusz retrospektywnej oceny postaw rodziców (KPR-Roc): podręcznik*. Vizja Press & IT.
- Plopa, M. (2008b). *Kwestionariusz stylów przywiązaniowych [KSP]: podręcznik*. Warszawa: Vizja Press & IT.
- Plopa, M. (2008c). *Skala postaw rodzicielskich: wersja dla rodziców: podręcznik*. Warszawa: Vizja Press & It.
- Plopa, M. (2015). *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna wydawnicza Impuls.
- Plopa, M. (2016). *Więzi w małżeństwie i rodzinie: metody badań*. Kraków: Oficyna wydawnicza Impuls.
- Plopa, M. (2020). *Więzi małżeńskie i rodzinne w perspektywie teorii przywiązania*. W: I. Janicka, H. Liberska (red.). *Psychologia rodziny*, (s.141-166). Warszawa: PWN.
- Rembowski, J. (1972). *Więzi uczuciowe w rodzinie: studium psychologiczne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Słownik Języka Polskiego (2007)*. Warszawa: PWN.
- Sprecher, S., Aron, A., Hatfield, E., Cortese, A., Potapova, E., Levitskaya, A. (1994). Love: American style, Russian style, and Japanese style. *Personal Relationships*, 1(4), 349-369.
- Strand, P. S. (2020). The security-seeking impulse and the unification of attachment and culture. *Psychological Review*. 127(5), 778-791.
- Yablonska, T., Artyukh, O., Gorbaniuk, J. (2020). Family Values of Contemporary Ukrainian Youth in Across-Cultural Context. *Roczniki Teologiczne*, 67(10), 159-174.
- Ziemska, M. (1973). *Postawy rodzicielskie*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Ziemska, M. (2009). *Postawy rodzicielskie*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Society for the Support of Publishing Initiatives and Scientific Mobility Limited

272 Bath Street, Glasgow, G2 4JR Scotland, UK
office@sceintificassociation.co.uk